

СОЦІАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ СУЧАСНОГО ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ: ОБУМОВЛЕНІСТЬ І НАСЛІДКИ

В статті аналізуються особливості поведінки суб'єктів виборчого процесу, обумовлені соціальною направленістю сучасного етапу розвитку українського суспільства. Визначені фактори, що сприяють політичному структуруванню суспільства.

The present article provides the analyses of the specialties of elections campaign actors' behavior. These specialties of behavior are caused by social orientation of the present stage of Ukrainian society development. The factors facilitating the political structuring of society are also determined.

Метою даної статті є аналіз поведінки суб'єктів виборчого процесу, обумовленої соціальною парадигмою, що характеризує сутність сучасного етапу цивілізаційного розвитку.

Саме домінування соціальної концепції в новітній час нівелює різницю доктрин, що пропонуються різними суб'єктами виборчого процесу. У відповідності до вимог часу і потреб суспільства абсолютна більшість учасників виборчих перегонів змагається лише у пропозиціях більших соціальних гарантій і пільг, що фактично перетворює популізм у поширену виборчу технологію.

Реальні ж ресурси для виконання передвиборчих обіцянок відсутні, тому як наслідок знижується довіра виборців до влади на всіх рівнях, а також і до спроможності опозиції реалізувати суспільно значущі програми розвитку.

Суспільство не бачить принципової відмінності між цілями та методами діяльності різних політичних суб'єктів, включених у боротьбу за владу.

Поява на політичній арені нових політичних сил абсолютно не пов'язана з ідеологічними відмінностями їх позицій від уже існуючих. Позиціонуючи себе певною мірою як "третю силу" – між владою і опозицією, вони лише намагаються уточнити розміри чи шляхи отримання тих же соціальних гарантій і підтримок. А цього недостатньо, щоб досягти значного суспільного впливу.

Адже будь-яка криза, що руйнує пільгово-гарантійні схеми, призводить до розчарувань і відтоку прихильників. Нестабільні політичні уподобання суспільства, в свою чергу, ускладнюють фактичну конструктивну політичну діяльність, не даючи можливості, спираючись

на підтримку суспільства, реалізовувати конкретні програми і впроваджувати довгострокові стратегії розвитку.

Абсолютно відсутня також певна послідовність щодо напрямків розвитку суспільства. Зміни політичних сил у владі супроводжуються не лише змінами пріоритетів та пошуком найбільш оптимальних шляхів розвитку із одночасним збереженням досягнень, а спрямовані на прямо протилежні підходи до всіх питань і перегляду та відміни всіх попередніх рішень. Це стримує просування по шляху суспільних перетворень, потребуючи кожного разу розпочинати всі процеси наново і задіяти при цьому фактично подвійні ресурси.

Пов'язана подібна ситуація з тим, що опозиційна діяльність в Україні не ототожнюється з конструктивним її змістом, коли існує допомога владі у вигляді порад, доповнень та виправлень, які спрямовані на підвищення якості діяльності. В такому випадку обгрунтована критика влади сприймається як важлива складова її діяльності.

Коли ж критика набуває ознак виключно звинувачень, це не дає можливості використовувати позитивні надбання попередників, виправляючи і корегуючи лише їх помилки та заповнюючи існуючі прогалини. Навпаки, єдино можливим залишається шлях повної відмови від усього, що створювалось раніше, повної руйнації для того, щоб вибудувати щось інше.

По-перше, це створює надто затратний механізм розвитку. І, по-друге, це виключає з процесу суспільної підтримки дій влади значні сили, орієнтовані на позиції попередників. Тобто, такий підхід унеможливує загальну зацікавленість у просуванні вперед, створюючи ситуацію або супротиву, або песимізму і позиції відсторонених глядачів, а не учасників процесу розвитку.

Пошуку ворогів слід протиставити конкретні справи і перспективне планування. Це єдиний шлях до об'єднання суспільства навколо програм розвитку.

На жаль, виборча компанія осені 2010 р. не демонструє усвідомлення суб'єктами виборчого процесу такої своєї ролі. За застарілими стандартами продовжується війна компроматів, взаємні образи і звинувачення і жодного намагання порозумітись. При цьому полем боротьби обрана саме соціальна сфера через ціни, тарифи, пенсії тощо. І змагання відбувається за принципом "хто більше".

З одного боку, важко не погодитись із тим, що домінування соціальної концепції в сучасному світі значною мірою визначає зміст пропозиції всіх учасників політичного процесу, перед усім і виборчого.

Але з іншого боку, існують різні підходи до розуміння змісту соціальної складової політики. І зовсім недоцільно обмежуватись варіантами, які не виправдали себе з досвіду власної держави або інших держав. Навпаки, слід ширше використовувати позитивні здобутки країн, що в цьому аспекті обіймають передові позиції у світі.

Так, значна частина суб'єктів виборчого процесу акцентує увагу на проблемі бідності і соціальної незахищеності. Тому головною пропозицією буде, безумовно, зростання допомоги бідним, соціально незахищеним верствам населення. Так, в українському соціумі велика доля бідних навіть за офіційними критеріями і ще більше тих, хто вважає себе бідними (доля таких до 70-80 %). Але ж це наслідки, а не причини. І простий перерозподіл (забрати і розділити) проблему не вирішує. Тому популістські гасла мають лише тимчасову дію, бо не можуть підкріплюватись реальними змінами ситуації. Саме такий характер носить боротьба з бідністю у країнах так званого "третього світу". Та жодні фонди і гуманітарна допомога не виправили кардинально ситуацію в них.

Другий альтернативний підхід базується на тезі про жорстку залежність соціального і економічного розвитку. Тому замість "роздавати" пропонується "затягнути пояси" в черговий раз, посиливши навантаження на всіх і замінивши "бюджет проїдання" на "бюджет розвитку".

Але ж економічний детермінізм домінував в недалекому історичному минулому, так і не забезпечивши якість життя людей. Тож і гасла про вчорашніх ворогів і завтрашнє щастя навряд чи стимулюють суспільні зусилля.

Разом з тим є інші підходи та моделі, які виправдали себе в цілому ряді країн. В центрі уваги в них ідея підвищення добробуту за рахунок власної праці.

Система ж правових, соціальних, економічних гарантій має бути спрямована, перед усім, на створення відповідних умов праці, а також на забезпечення гідного рівня життя непрацездатних. Можливість заробляти виключно законними засобами забезпечує "загальний добробут" без колосальної прірви у прибутках, а держава виконує свої зобов'язання стосовно дотримання прав людини.

Саме за такими принципами живуть країни з високим прожитковим мінімумом, високим рівнем та якістю життя, наприклад, скандинавські держави.

Тож більш зважений підхід суб'єктів виборчого процесу має базуватись саме на програмах зайнятості, створення належних умов праці, гідної оплати праці, можливості накопичення для забезпечення

старості тощо. А коло таких умов праці може бути достатньо широким, включаючи освіту, охорону здоров'я, культурний розвиток та інші фактори, що впливають на життя та працю людини.

При тому, що сьогодні не можна розраховувати на підтримку без соціальних пропозицій, останні мають бути реалістичними і об'єктивно обґрунтованими, спрямованими на зацікавленість самої людини в досягненні максимального результату. Тоді зайнятість зменшить навантаження на соціальний захист.

Крок за кроком реалізуючи програмні цілі політичні суб'єкти демонструють ефективність своєї діяльності та оптимальність запропонованих ними моделей розвитку. За таких умов вони набувають широкої підтримки як традиційних прихильників, так і інертних спостерігачів. Або навіть розширюють свою базу за рахунок тих, хто від підтримки опонентів перейшов до розчарувань у популізмі і нездійсненності їх гасел, обіцянок, програм, обираючи більш реалістичні і прагматичні підходи. Та за будь-яких обставин цей процес потребує гарантій прав людини, розширення демократії, а не їх обмежень і тиску, що виправдовується благими намірами. Тільки вільний вибір людини робить її активним учасником перетворень. Не будучи одноманітним суспільство може стати єдиним у бажанні жити краще, створити суспільство з високим показником індексу людського розвитку, яким визначається рівень соціального розвитку країни.

Окрім основних складових цього індексу, розроблених ПРООН – тривалість життя, освіта, добробут (доходи на душу населення), існують і регіональні особливості рівня, якості, умов життя людей. Їх знання, розуміння шляхів вирішення, включення до програм також важливо для набуття довіри, авторитету, впливовості політичних сил серед населення. Для України, зокрема, індекс людського розвитку включає також показники розвитку ринку праці, демографічних тенденцій, охорони здоров'я, екологічної ситуації, фінансування людського розвитку.

Маючи певні регіональні особливості суспільство, разом з тим, повинно орієнтуватись на стандартизацію соціальних прав, уособленням якої є Європейська соціальна хартія. Адже стандарти створюють тоді, коли вони пройшли достатню апробацію практикою. Тож подібні запозичення можуть допомогти політичним суб'єктам України у виборі стратегічних пріоритетів, найбільш прийнятних для суспільства. Зокрема, стандартизація соціальних прав включає право на працю, на професійну підготовку, на справедливі умови праці, на свободу професійних об'єднань, на укладання колективного договору, право на інформацію, на участь в управлінні, право працюючих жінок,

права матері та сім'ї, дітей та підлітків, інвалідів і осіб похилого віку, працівників-мігрантів, право на невідкладну безоплатну медичну допомогу і соціальне забезпечення.

Така стандартизація повинна відображатись у законах. Чинне українське законодавство включає більшість з цих стандартів, але це не рідко носить декларативний характер, не підтверджуючись реальними ресурсами для реалізації. Саме тому кожний новий етап виборчого процесу в Україні супроводжується різного роду спекуляціями навколо соціальних прав і намаганням позиціонувати себе як єдиного можливого гаранта виконання зобов'язань держави у дотриманні соціальних стандартів.

Якщо стандартизація соціальних прав більш менш адекватна сучасному цивілізаційному періоду, то стандарти показників рівня життя надзвичайно суб'єктивні. Тому останнє використовується для критики опонентів або для підтримки влади дуже неоднозначно, коли абсолютні і відносні оцінки різні.

Якщо аналізувати соціальну спрямованість програм, то слід зазначити, що політичним суб'єктам сьогодні простіше орієнтуватись на стандартизацію соціальних прав і набагато складніше оперувати соціальними стандартами рівня життя. Адже споживчий кошток, прожитковий мінімум, мінімальний споживчий бюджет надзвичайно динамічні і залежать як від суто об'єктивних, так і від суб'єктивних чинників. Нерідко самі норми споживання занижені. Економічні і політичні коливання у Світі і в Україні також впливають на показники рівня життя, а не рідко змінюють правила їх визначення. Тож офіційна і фактична картина бідності не співпадають, а формальні підвищення доходів не супроводжуються зростанням купівельної спроможності населення.

Тому процес стандартизації стосовно соціального аспекту має бути більш обґрунтованим і достовірним. Адже з цього випливає можливість реальної оцінки ефективності діяльності конкретних суб'єктів у соціальній сфері.

У виборчому процесі електоральні симпатії мають визначитись саме таким аналізом соціальних здобутків претендентів, особливо коли йдеться про міських, селищних та сільських голів, та й значною мірою про політичні сили, що будуть представлені у депутатському корпусі.

Нажаль замість своєрідного звіту про попередні здобутки на різних рівнях влади і управління ми спостерігаємо скоріше пропозиції майбутніх подарунків.

При цьому, як самі претенденти на владу так і потенційні виборці не керуються головною вимогою: досягнення високих соціальних стандартів – це обов'язок всіх суб'єктів управління, обумовлений необхідністю дотримання прав людини. Іншої цільової функції влади ніж діяльність, спрямована на людський розвиток, сьогодні не існує. Це загальноцивілізаційна тенденція. Але подібність заяв нерідко вводить в оману виборців. Тому не критичне відношення до власного вибору в багатьох випадках стає причиною подальшого збідніння, замість очікуваного зростання всіх параметрів життя людини і суспільства в цілому.

Висновок, до якого має дійти кожен виборець, полягає в розумінні і усвідомленні того, що в сучасний період всі без виключення суб'єкти виборчого процесу обов'язково беруть і повинні пропонувати соціально спрямовані програми. Однак їх слід аналізувати з позицій зваженості пропозицій, обґрунтованості наявними ресурсними можливостями, баченнями конкретних шляхів вирішення складних питань і, головне, чітко окресленими перспективами розвитку, що спираються на творчу, ефективну працю людини, для якої створені максимально сприятливі умови.

Ідеологією розвитку повинна бути теза: власною працею забезпечити гідний рівень і якість життя. Патерналізм має поширюватись лише на ту частину суспільства, яка дійсно не спроможна підтримувати такий рівень для себе самотійно.

При цьому не можуть бути абсолютно виключені з процесу розвитку категорії людей, які за формальними ознаками (інваліди, літні люди) можуть бути віднесені до числа тих, кого утримує держава, але які мають бажання працювати чи бути корисними суспільству власним досвідом, талантами тощо. Для них слід створювати належні умови, щоб вони відчували себе потрібними. Така підтримка допомагає і цим людям і зменшує навантаження на державу. Тож виборчий процес оптимальний для реалістичної оцінки перспективності і ефективності програм його суб'єктів. Аналізуючи різні пропозиції можна дійсно виявити ступінь розуміння суспільно важливих питань і бачення шляхів їх вирішення різними претендентами на владу. Тобто, попри загальну тенденцію соціальної спрямованості, різниця буде стосуватись багатьох важливих аспектів. Це і проблема знання інтересів різних страт суспільства, і вміння вибору ефективних форм та методів діяльності, і відмінності стратегічних та тактичних уподобань та інше.

Все це дозволить більш чітко політично структурувати суспільство, більш логічно вибудовувати його партійну систему та удосконалювати політичні технології.

Тоді люди будуть йти не за тимчасовими яскравими виборчими гаслами, а обиратимуть довгострокові програми, які за змістом відповідають їх інтересам, їх розумінню та баченню перспектив для себе, своєї родини для свого суспільства і держави. Таких програм уже не буде сотні як нині партій. Варіантів і моделей розвитку буде на порядок менше, що підвищить рівень вимог до пропонованих програм, а це, в свою чергу, зробить ці програми розвитку більш якісними та дійсно орієнтованими на потреби і інтереси людей, тобто на людський розвиток як центральну ланку будь-яких стратегічних планів.

В цьому аспекті виборчий процес – це шанс для кожного опікуватись якістю життя. Крім того, виборчий процес важливий як для тих, кого обирають, так і для тих, хто обирає, активізуючи обидві сторони. Це політичний досвід для всіх учасників і поле формування політичного світогляду. Враховуючи, що в партіях об'єднано не більше 3 % населення, а фактично навіть менше, виборчий процес створює єдино можливий спеціальний механізм репрезентації інтересів позапартійної більшості і її впливу на владу на етапі її формування. Тому активність на виборах – це використання можливостей доступу до визначення стратегій розвитку суспільства та держави. І це, мабуть, є найважливішим для оцінки змісту та наслідків виборчого процесу.

Те, що політичні суб'єкти корегують свої програми і в ході, і після виборів, відповідно до набутих статусів – правлячих чи опозиційних; пошук більш прийнятних для суспільства виборчих систем тощо – підтвердження такого значення виборів.

Тому спостерігаючи загальні тенденції соціальної спрямованості програм політичних суб'єктів, ми можемо бачити чимало варіантів особливостей, обумовлених виборчим процесом. І саме через ці відмінності можна визначити найбільш ефективно діючих претендентів на владу, здатних не лише запропонувати оптимальні шляхи вирішення важливих проблем розвитку соціуму, а й реально досягти сформульованої мети.

Література:

1. Закон України "Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, міських рад та сільських, селищних, міських голів" від 10.07.2010 р. зі змінами // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 35-36. – Ст. 39.
2. Мониторинг общественного мнения населения г. Одессы. – Одесса, 2010. – Вып. 96-98.